

A SÉRTETT HELYZETE AZ ELJÁRÁS HATÉKONYSÁGA TÜKRÉBEN

1. BEVEZETÉS

A büntető igazságszolgáltatás hatékony működése iránti igény mára alapkövetelménnyé vált.¹ Ennek jegyében a XIX. század harmadik negyedétől megjelentek és egyre inkább jelen vannak az eljárások gyorsítására, egyszerűsítésére, hatékonyságának növelésére irányuló reformok.² A legújabb büntetőeljárás kódexünk – *a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény* (a továbbiakban: Be.) – is ezt az utat követi, mivel a kodifikáció egyik mozgatórugója ez eljárások hatékonyabbá tétele, időszerűségének a javítása volt. Olyan büntetőeljárás kialakítása volt a cél, amely a jogállami elvárásoknak megfelelően a gyakorlati problémákra reagál.³ Világossá vált, hogy az eljárások hatékony és gyors lefolytatására irányuló korábbi kísérletek nem érték el a céljukat, ezt felismerve tűzte ki célul a jogalkotó a meglévő eljárási szabályok átalakítását.⁴ A kodifikáció irányelveinek megfogalmazása ennek fényében a *hatékonyság, gyorsaság, egyszerűség, korszerűség, koherencia és célszerűség* követelményét jelölte meg elérendő értéként.⁵ A fogalmak részben fedik, illetve kiegészítik egymást. A Konceptió a hatékonyságot és a gyorsaságot egy kalap alá vette, amikor akként fogalmazott, hogy „a hatékonyság és gyorsaság azt fejezi ki, hogy az új büntetőeljá-

* PhD, kirendelt ügyész, OKRI.

¹ FARKAS Ákos: „A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai” In: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Lévy Miklós (szerk.): *Kriminológia*. Wolters Kluwer, Budapest, 2016. 993. o.

² FARKAS Ákos: „A büntetőeljárás hatékonyságának korlátai” In: Elek Balázs – Miskolczi Barna (szerk.): *Úton a bírói meggyőződés felé: A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja*. Printart-Press, Debrecen, 2015. 74. o.; HACK Péter – HORVÁTH Georgina: „A büntetőeljárás egyszerűsítésének lehetőségei és korlátai” In: Finszter Géza – Kóhalmi László – Végh Zsuzsanna (szerk.): *Egy jobb világot hátrahagyni... Tanulmányok Korinek László professzor tiszteletére*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2016. 290. o.

³ MISKOLCZI Barna: „Az új büntetőeljárás kodifikációs irányelvei” In: Elek Balázs – Miskolczi Barna (szerk.): *Úton a bírói meggyőződés felé: A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja*. Printart-Press, Debrecen, 2015. 30. o.

⁴ HACK Péter: „A büntetőeljárás újításának esélyei” *Belügyi Szemle*, 2018/3. 72. o.; HACK Péter – HORVÁTH Georgina: „A büntetőeljárásról szóló új törvényről” *Jogtudományi Közlöny*, 2018/6. 290. o.

⁵ A Kormány által 2015. február 11. napján elfogadott „Az új büntetőeljárás törvény szabályozási elvei” koncepció 3. o. (a továbbiakban: Konceptió).

rási törvény maradéktalanul és indokolatlan késlekedés nélkül képes érvényre juttatni a Btk.-ban megfogalmazott büntetőpolitikai szándékot”.⁶ A többi irányelv, nevezetesen az egyszerűség, korszerűség, koherencia és célszerűség is a hatékonyság egy-egy szeleteként értelmezhető. A jogalkotó az irányelveknek megfelelően már a törvény preambulumban deklarálja ezt a célt, azaz hogy a kódex a tisztességes, hatékony és ésszerű időn belüli eljárás biztosítását tűzi ki maga elé.⁷ A törvény általános indokolásának sokszor idézett megfogalmazása is ezt támasztja alá: „Jelentős társadalmi igény mutatkozik továbbá az eljárások időszzerű befejezése, valamint a büntető igazságszolgáltatás hatékony működése iránt, melynek lényege, hogy a bűncselekmények elkövetőit – de csak őket – kivétel nélkül, minél kevesebb társadalmi ráfordítás mellett, tisztességes eljárásban vonják felelősségre.”

Előjáróban szükséges leszögezni, hogy a büntetőeljárások időszzerűségének biztosítása nem abszolút vezérelve a büntetőeljárásnak, sohasem önmagáért való eszköz, hanem a büntetőeljárás célja megvalósításának egyik módja.⁸

A kodifikáció további sarkalatos pontja a sértettek érdekeinek fokozott védelme, jogaik érvényesítésének előmozdítása volt. A jogalkotó az új büntetőeljárás kódex megalkotása során a sértettek szempontjainak hatékonyabb érvényesítését kiemelt célként jelölte meg. Így a szabályozási elvek rögzítették: „A sértettek alapvető érdeke a hatékony és gyors büntetőeljárás, amely teret adhat a sértett és terhelt közötti feszültség feloldásához, és amelyben biztosított a bűncselekménnyel okozott kár minél nagyobb mértékű megtérülése.”⁹

E tanulmány azt vizsgálja, hogy az eljárás hatékonyságát célzó jogintézmények, a korábbi rendelkezések módosításai, a bevezetett újítások mennyiben érintik a sértettek helyzetét, segítik-e érdekeik érvényesítését, jogaik gyakorlását.

2. A BÜNTETŐELJÁRÁS HATÉKONY LEFOLYTATÁSÁT CÉLZÓ ESZKÖZÖK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

A kodifikáció során nemcsak a rendelkezések egyenkénti felülvizsgálatára került sor, hanem az új kódex „az egész büntetőeljárást egységes szempontok szerint, az egyes eljárási szakaszok és az eljárási szakaszokon belül az egyes jogintézmények tekintetében is egymásra *épülő elemek rendszereként építette fel*”.¹⁰ Olyan egységes, összefüggő eljárási szisztéma jött így létre, amely alkalmas a különböző súlyú, jellegű, így nem azonos eljárási kereteket igénylő ügyek differenciálására, továbbá az eljárás résztvevőinek egymáshoz, a hatóságokhoz és a bűncselekményekhez fűződő eltérő

⁶ Koncepció 3. o.

⁷ MISKOLCZI Barna: „Preambulum” In: Polt Péter (szerk.): *Kommentár a büntetőeljárás törvényéhez*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. 36. o.

⁸ BELOVICS Ervin: „Új büntetőeljárás törvény, új feladatok” *Börtönügyi Szemle*, 2018/4. 6. o.; FARKAS (2016): i. m. 995. o.; KÜHNE, Hans-Heiner: *Strafprozessrecht. Eine systematische Darstellung des deutschen und europäischen Strafverfahrensrechts*. C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2003. Rn. 268.

⁹ Koncepció: 3. szabályozás elv.

¹⁰ 2017. évi törvény indokolása a büntető büntetőeljárásról (a továbbiakban: Indokolás): 2. o.

viszonyának széles skálán történő kezelésére. A törvény indokolása egyértelműen kijelenti: „A törvény kiemelt célja a büntetőeljárások időszerűségének javítása pl. egyes külön eljárások – így a bíróság elé állításos, az egyezségi, illetve a büntetővégzéses eljárások – hatékonyabbá tételével.”¹¹ A hatékonyság biztosítását a kódex azonban nemcsak a külön eljárások továbbfejlesztése, átalakítása révén kívánja elérni, hanem az elv jegyében számos egyéb módosításra és újításra is sor került. Ezek közül kiemelendő a vádemelést megelőző szakasz átalakítása, amely egyrészt a nyomozás átstrukturálását jelenti a kellően rugalmas és az egyszerűbb ügyek szelektálására alkalmas szabályok révén, valamint a vádemelés korábbi önálló szakaszának megszűnése. További jellemző az opportunitás elvéből fakadó eszközrendszer átalakítása, hangsúlyosabbá tétele, melynek háttérében a tárgyalási szakasz elkerülése áll. Kiemelkedő jelentőségű a terhelti együttműködés, a beismerés szerepének változása, amely meghatározó szereppel bír az eljárás alakítása során. Az elsőfokú eljárás újdonsága a sokszor emlegetett előkészítő ülés, amely szintén jelentős gyorsító funkciót hordoz magában.

3. A SÉRTETT SZEREPE A 2017. ÉVI XC. TÖRVÉNYBEN

A sértett néhány évtizede került a büntetőeljárás érdeklődésének a fókuszába, az érdekei védelmére irányuló jogalkotás nemzetközi, európai és nemzeti szinten egyaránt ebbe az irányba halad. Hazánkban is ez a tendencia figyelhető meg az utóbbi évtizedben, amely nyomvonalat a *2017. évi kódex* is követi. A már hivatkozott szabályozási elveknek megfelelően a jogalkotó a preambulumban kinyilatkoztatja, hogy különös hangsúlyt fektet a bűncselekmények sértettjeinek fokozott védelmére, valamint jogaik érvényesítésére. Ezen elv mentén az eljárások hatékonyságát célzó rendelkezések a sértett érdekeinek érvényesítésére is pozitív hatással vannak. Mára célként fogalmazódik meg, hogy a sértett egyenjogú alanya legyen az eljárásnak, a részére biztosított jogosítványok ezt a célt kívánják szolgálni.¹² Az eljárások túl hosszú időtartama mind a hatóságok, mind az eljárás résztvevői számára hátrányos, így a sértett is ebbe a körbe tartozik. A hatékony és gyors eljárás elsősorban a sértett és a terhelt közötti konfliktus feloldásában, valamint a bűncselekménnyel okozott kár minél nagyobb mértékű megtérülésében jelenik meg.

A sértett eljárásjogi helyzetét a Be. vitathatatlanul erősítette, aminek révén a már korábban kivívott jogok palettája bővült. Szükséges megjegyezni, hogy a nemzetközi követelményeknek megfelelő jogok biztosítása már a *1998. évi XIX. törvény* (a továbbiakban: 1998. évi Be.) módosításai során megtörtént, a *2017. évi kódex* ezeket a jogosítványokat csupán rendszerbe kívánta foglalni.

A Be. sértettet érintő módosításait, eljárási helyzetét érintő jogosítványait, a sértett pozícióit, továbbá általános jogi helyzetét *Kiss Anna* monográfiájában kiválóan

¹¹ Uo.

¹² Koncepció: 11. o.

összefoglalta.¹³ Az új szabályozás a sértett helyzetét erősítő jogosítványait Kiss Anna a következő öt pontban foglalta össze: 1) nyilatkozati jog, 2) jóvátétel, 3) lemondási jog, 4) egyéniesítés, különleges bánásmód, sérülékeny csoportok¹⁴ és 5) jogutódlás.¹⁵ A nyilatkozati jog alapján a sértett már az eljárás kezdetén nyilatkozhat az őt ért sérelemről, a vagyoni hátrányról, illetve arról, hogy kívánja-e a terhelt bűnösségének megállapítását, megbüntetését. A sértettet ért testi-lelki sérelmek előadása, a vagyoni hátrányról való nyilatkozat nemcsak a sértettnek nyújthat segítséget az őt ért sérelem feldolgozásában, hanem áttételesen elősegítheti az eljárások hatékonyabb lefolytatását, az egyes gyorsító célú jogintézmények esetén pedig az eljárások gyorsítását is. *Bárd Károly* rávilágít arra, hogy ez a lehetőség nem igazi újdonság, mivel az őt ért sérelmekről a sértett korábban – és jelenleg is – az észrevételezési jog keretén belül nyilatkozhat.¹⁶ Az 1998. évi Be.-ben pedig a bizonyítási eljárás befejezését követően a sértett nyilatkozhatott arról, hogy kívánja-e a vádlott bűnösségének megállapítását és megbüntetését. Annyiban újdonság azonban, hogy önálló jogintézményként jelenik meg, amelyre már az eljárás elején lehetősége van a sértettnek.¹⁷ Másik pozitív változás a sértett jóvátételi igényének nagyobb szerephez jutása, amely jogának könnyebb érvényesítését kívánja elősegíteni¹⁸ és több jogintézményben megjelenik (feltételes ügyészi felfüggesztés, közvetítői eljárás, egyezség a két típusa). A jóvátétel hatékonyabb érvényre jutása szintén kapcsolódik az eljárás hatékonyságához, egyúttal gyorsabb lefolytatásához. További novum a lemondási jog gyakorlásának bevezetése, amely a sértett számára biztosított jogosítványok kieroszakolt érvényesítése helyett azok igénybevételének lehetőségét teremti meg, hiszen a sértettet az eljárás során akár különböző hatások is érik, amelyek következtében nem kívánja jogait gyakorolni. Ha azonban a lemondásról szóló nyilatkozatát visszavonja, habár sértetti jogait újból gyakorolhatja, de csak *ex nunc* hatállyal – azaz visszamenőlegesen ezeket nem gyakorolhatja, hiszen ez az eljárás elhúzódsához vezetne.¹⁹ Az egyéniesítés, a különleges bánásmód biztosítása és a jogutódlásra vonatkozó szabályozás nem az eljárások hatékony lefolytatásának igényét jeleníti meg.

¹³ Kiss Anna: *A sértett szerepe a büntetőeljárásban*. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2018. 126–250. o.

¹⁴ Lásd részletesen: Kiss Anna: „A különleges bánásmódot igénylő személyek jogai az új büntetőeljárás-törvényben” In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 55. kötet*. OKRI, Budapest, 2018. 103–119. o.; továbbá LENCSE Balázs: „Specifikus védelmi szükséglet, avagy különleges bánásmód az uniós normáktól az új büntetőeljárás kódexig” *Büntetőjogi Szemle*, 2018/2. 65–74. o.

¹⁵ Kiss: *A sértett szerepe a büntetőeljárásban*, i. m. 126–133. o.

¹⁶ BÁRD Károly: „Az út az igazsághoz – büntetőeljárás-törvényünk a jogállami elvek tükrében” *Belügyi Szemle*, 2019/3. 15. o.

¹⁷ Indokolás az 50–51. §-hoz

¹⁸ Kiss: *A sértett szerepe a büntetőeljárásban*, i. m. 127. o.

¹⁹ BÉKÉS Ádám: „IX. fejezet. A sértett” In: Polt Péter (szerk.): *Kommentár a büntetőeljárás-törvényhez*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. 172. o.

4. A SÉRTETT HELYZETÉT ÉRINTŐ, HATÉKONYSÁGOT CÉLZÓ JOGINTÉZMÉNYEK

Az 1998. évi Be. hatálybalépése óta a hangsúly fokozatosan átkerült a vádemelésről az elterelő megoldásokra.²⁰ A Be. egyik újítása, hogy az elterelést szolgáló eszközöket előbbre hozta az eljárás folyamatában, mivel beépítette a nyomozásba, így időben korábban nyílik lehetőség az alkalmazásukra, továbbá eredménytelen elterelés esetén a nyomozás folytatható. A jogalkotó ezzel az újítással kifejezetten az eljárások hatékonyságát célozta meg.²¹ Elterelő intézmények a közvetítői eljárás, és a feltételes ügyészi felfüggesztés, amelyek más, a nyomozás során alkalmazható felfüggesztési okokkal kerültek egy sorba. Az új kódex több lehetőséget kínál az általánostól eltérő, a hatékonyságot és az időszerűséget célzó megoldások számára.²²

Ezek az intézmények szükségszerűen érintik a sértettek jogait, de mennyiben nyújtanak többletet a sértett számára? A következőkben az eljárások gyorsítását célzó megoldások alapvető vonásainak bemutatására kerül sor, a sértettek eljárásjogi helyzetére fókuszálva.

4.1. Ügyészi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése

Az ügyészi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése újonnan bevezetett jogintézmény. A kodifikátor szerint „nem tekinthető teljesen új, önálló intézmények, sokkal inkább a Be. rendelkezésre álló eszközrendszerének hatékony alkalmazását biztosító sajátos módszerek”,²³ mégis nívumként értékelhető, más megfogalmazásban az elterelő, eljárást gyorsító jogintézmények előkészítésének összefoglaló elnevezése. A jogalkotó az ügyészi rendelkezés alatt álló döntéseknek a nyomozás során, a vizsgálati szakaszba történő előrehozatalával kifejezetten az eljárás gyorsítását célozza meg. Az intézmény a terhelti együttműködés újonnan kialakított rendszerébe illeszkedik, és annak biztosítására szolgál, hogy az eljárás időszerű és kiszámítható befejezése érdekében a terhelt és az *ügyészség kapcsolatba léphessen egymással*.²⁴ Alapvető feltétel a terhelt beismerő vallomása, mivel csak annak fejében helyez kilátásba az ügyészség a gyanúsított számára kedvezményeket. A kedvezmények két csoportba foglalhatók: egyrészt az ügyész érdemi rendelkezése alatt álló nyomozást megszüntető lehetőségekhez (közvetítői eljárás, feltételes ügyészi felfüggesztés, gyanúsított együttműködése) kötöttek; vagy ha az ügyész szerint nincs lehetőség az eljárás vádemelést elkerülő módon történő befejezésére, akkor bíróság elé állítás vagy büntetővégzés formájában kerülhet sor *vádemelésre*. Nemcsak az ügyész, hanem maga a terhelt vagy védő is kezdeményezheti. Fontos kiemelni, hogy nem az „alku-

²⁰ Indokolás: általános indokolás 8. o.

²¹ BELOVICS Ervin – TÓTH Mihály: *Büntető eljárásjog*. (Harmadik, aktualizált kiadás.) HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2017. 270. o.

²² FINSZTER Géza: „Legalitás és oportunitás az új büntetőeljárási kódexben” *Börtönügyi Szemle*, 2018/4. 27. o.

²³ JANCsó Gábor: „LXIV. fejezet” In: Polt Péter (szerk.): *Kommentár a büntetőeljárási törvényhez*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. 793. o.

²⁴ Indokolás: 404–406. §-hoz

dozás” lehetőségéről van szó, mivel az intézkedések/határozatok tartalmát nem az eljárás résztvevői, hanem a Be. vonatkozó rendelkezési határozzák meg.²⁵

Mennyiben kötődik a sértett jogainak érvényesítése az ügyészi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezéséhez? A törvény kifejezetten rendelkezik a sértett polgári jogi igényének kielégítéséről abban a körben, hogy az ügyészség az intézkedés alkalmazását vagy a határozat meghozatalát egyéb feltételekhez, így többek között a sértett polgári jogi igényének kielégítéséhez *kötheti*. Erre a közvetítői eljárás és feltételes ügyészi felfüggesztés esetén nyilvánvalóan nem kerülhet sor, hanem az együttműködő terhelt, továbbá a már említett két külön eljárás esetén tehető feltétellel. A sértett érdekeinek hatékonyabb érvényesítését elsősorban azonban nem a polgári igény kielégítése feltétellel tételének a lehetősége jelenti, hanem a gyorsítást célzó jogintézmények alkalmazására irányuló döntés időbeni előrehozatala, illetve az eljárás befejezésére irányuló döntés előreláthatóvá *tétele fejezi ki*.

4.2. Közvetítői eljárás

A vizsgált jogintézmények közül a közvetítői eljárás során kerülnek előtérbe leginkább a sértett érdekei. Kiss Anna *négy szempontba sorolja a sértett számára nyújtott előnyöket*: 1) *nem érzi magát* mellőzöttnek; 2) megtérül a kára; 3) bocsánatot kérnek tőle; 4) megszűnik a szorongása.²⁶ A Be. ezen a téren is jelentős változásokat hozott, amelyek az eljárás szélesebb körű alkalmazását célozzák, így a sértett számára is pozitív módosításokat takarnak.

A közvetítői eljárást a 2007. január 1-i bevezetés óta az alkalmazási körének bővítésére irányuló törekvések, törvénymódosítások jellemzik. Ezt a folyamatot követi a *2017. évi kódex* is, hozzátéve a Be. koncepcionális változásaiból eredő módosításokat.

A közvetítői eljárásnak a jóvátételen és a büntethetőség megszűnésén túl egyéb, büntetőeljáráson kívüli pozitív hatásai is vannak.²⁷ Ezt értékelte a jogalkotó, amikor az eljárást elválasztotta a tevékeny megbánás mint anyagi jogi büntethetőséget megszüntető ok feltételétől, így a közvetítői eljárás mindaddig alkalmazható, amíg az eljárás céljai elérhetők. A törvény nem tartalmaz negatív korlátokat, így széles körű mérlegelést nyújt a jogalkalmazó részére.²⁸ Az új szabályozás értelmében a közvetítői eljárás bármely bűncselekmény esetén alkalmazható, ha azzal az eljárás céljai – nevezetesen a felek között megállapodás létrehozása, ezzel a konfliktus feloldása, a bűncselekmény következményeinek jóvátétele és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartásának elősegítése²⁹ – elérhetők. *Ennek alapján a közvetítői eljárás két esetkörre bontható: egyrészt a Btk. 29. §-a szerinti tevékeny megbánás jogkövetkezményeinek az alkalmazása, másrészt azon kívüli esetekben a bűncselekmény következményei-*

²⁵ JANCSÓ: i. m. 793. o.

²⁶ Kiss: *A sértett szerepe a büntetőeljárásban*, i. m. 97. o.

²⁷ Indokolás: 412. §-hoz; FARKAS ÁKOS – RÓTH ERIKA: *A büntetőeljárás*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. 358. o.

²⁸ BÉKÉS ÁDÁM: „LXVI. fejezet” In: Polt Péter (szerk.): *Kommentár a büntetőeljárás törvényéhez*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. 809. o.

²⁹ Be. 412. § (1) bekezdés határozza meg a közvetítői eljárás fogalmát, amely egyben a célját is jelenti.

nek jóvátétele és enyhébb büntetés kiszabása, így közvetítésre a megegyezéses eljárás keretein belül is sor kerülhet.

Szintén újdonság, hogy a közvetítői eljárásra – annak rendszertani elhelyezésével összefüggésben – csak a nyomozás során van lehetőség, a vizsgálati szakaszban. Ebből fakadóan – eltérően a korábbi szabályozástól – a közvetítői eljárás már nem a vádemelés alternatívája, a tényállást nem kell a vádemeléshez szükséges mértékben felderíteni, hanem a gyanúsított beismerő vallomása és a sértett nyilatkozata kerül előtérbe, amely alapján az ügyész felfüggeszti a büntetőeljárást.

A közvetítői eljárásban kötött megállapodás törvényességét az ügyész felülvizsgálhatja, és törvénysértés esetén a megállapodást hatályon kívül helyezi. Az új szabályozás mind a gyanúsított, mind a sértett érdekeit védi, amikor a megállapodásban foglalt kötelezettség jó erkölcsbe ütközik vagy ésszerűtlen *A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény* alapján.³⁰

A közvetítői eljárás érdekében az ügyészség felfüggeszti az eljárást, amelynek határidejét a jogalkotó meghosszabbította. A gyanúsított és a sértett megállapodását követően a felfüggesztés időtartama alapesetben hat hónap. Az új szabályozás értékeli azt az esetkört, amelyben a megállapodásban foglalt kötelezettség a felfüggesztés időtartama alatt nem teljesíthető, ezért a felfüggesztés tartama legfeljebb tizennyolc hónappal meghosszabbítható, így összesen akár két évig is teljesíthető. Az ügyészség akár a felfüggesztés időtartama alatt, akár annak lejártát követően is rendelkezhet a meghosszabbításról. Látható, hogy a felfüggesztés tartamának jelentős meghosszabbításával a jogalkotó a felek közötti béke helyrehozását, a reparációt helyezte előtérbe, amely a gyanúsított érdekein kívül a sértett érdekeinek érvényesítését is elősegíti.

A fenti módosítások a sértett érdekeinek érvényesítésére pozitív hatással vannak: egyrészt jóval korábban sor kerülhet a jóvátételre, a konfliktus feloldására, másrészt bármely súlyú bűncselekmény esetén lehetőség van rá, harmadrészt a törvényesség felülvizsgálata a sértettet is védi, negyedrészt pedig több idő áll rendelkezésre a megállapodásban foglaltak teljesítésére.

4.3. Az egyezség új rendszere

A Be. egyik legmarkánsabb, leginkább tárgyalt újítása az egyezségkötés új rendszerre.³¹ Alig akad olyan a kodifikációval, a 2017. évi Be.-vel foglalkozó tanulmány, amely ne terjedne ki erre a témára. Ebbe a körbe tartozik jelen írás is, hiszen az eljárás hatékonyságának, gyorsításának vizsgálata nélkül nem lehet teljes körű. Az intézmény részletes elemzése azonban nem cél, hiszen azt több szerző már megtette,³² ehelyett

³⁰ Indokolás: 415. §-hoz.

³¹ A másik szintén sokat tárgyalt nóvum az előkészítő eljárás.

³² Lásd GÁCSI Anett Erzsébet: „A terhelti együttműködés rendszere az új büntetőeljárás törvényben” In: Kar-sai Krisztina – Fantoly Zsanett – Juhász Zsuzsanna – Szomora Zsolt – Gál Andor (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2018. 273–286. o.; FANTOLY Zsanett: „Konszenzuális elemek az új büntetőeljárás törvényben” In: Dobák István – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Szakmaiság, szerénység, szorgalom: Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. 187–195. o.; Kiss Anna: „Vádalku magyar módra” In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai tanulmányok 56. kötet*. OKRI, Budapest, 2019. 88–106. o.

az alapvető rendelkezések, jellemzők ismertetésén túl a sértett szempontjai képezik a vizsgálat tárgyát.

A törvény indokolása kifejti: „a beismerés egyben lehetőséget teremt a terhelttel való együttműködésre, melyben valamennyi fél és az egész társadalom érdekelt, hiszen a hatóságok oldalán idő- és költségmegtakarítást, a terhelt oldalán enyhébb szankcionálást, a sértett oldalán biztos jóvátételt eredményez, egyben azt az üzenetet közvetíti, hogy a bűncselekmény elkövetőjét valóban felelősségre vonják. Ezzel rövid időn belüli, lényeges gyorsítás és hatékonyság-növelés várható.”³³ Ezen elv mentén a terhelti együttműködés kétféle megegyezéshez vezethet.

Az *első típusúra*³⁴ a nyomozás során, a vádemelés előtt kerülhet sor az „Egyezség a bűnösség beismeréséről” szülő fejezet alapján. A jogalkotó szándéka szerint ezt a típust nem külön eljárásként határozta meg, hanem az általános eljárás szabályai közt helyezte el, ezzel kifejezve, hogy széles körben, bármely bűncselekmény elkövetése esetén van rá lehetőség.³⁵ A Be. nem tekinti az egyezséget kivételes eljárásnak, hiszen a vizsgálati szakasz megkezdésekor az ügyészség megvizsgálja, hogy van-e rá lehetőség.³⁶ Az ügyész, a terhelt és a védő a bíróságtól függetlenül formális egyezséget köt. Habár a szakzsargon vádalkuként emlegeti, mindenki számára egyértelmű, hogy eltér az angolszász eredetű vádalkutól, hiszen a tényállás és a minősítés nem lehet alku tárgya. *Herke Csongor* ezt a típusú egyezséget a vádalku tágabb értelemben vett egyik formájához sorolja, szűkebb értelemben azonban csak vádalkuszerű megegyezésnek nevezi.³⁷ Kiss Anna szerint ezzel ellentétben a hazai megoldás alapjaiban tér el a vádalkutól.³⁸ Az egyezség kötelező és lehetséges tartalmi elemeit a Be. meghatározza. Ezen a ponton kerül elő a sértett, ugyanis a lehetséges tartalmi elemek között a terhelt egyéb kötelezettségeket vállalhat: megtéríti a sértett kárát, közvetítői eljárásban vesz részt, a feltétel nélküli ügyészi felfüggesztés keretében előírható egyéb kötelezettséget teljesít. Habár ezek fakultatív elemek, az ügyészségen múlik, mennyiben tartja ezeket olyan fontosságúnak, hogy az egyezség feltételévé tegye, és így a sértett érdekeit szem előtt tartsa.

Ha az egyezség megszületik, speciális vádemelést követően kerül sor bírósági eljárásra, amely az „Eljárás egyezség esetén” elnevezésű külön eljárást jelenti. A bíró az előkészítő ülésen felülvizsgálja az egyezség törvényességét, és dönt annak jóváhagyásáról vagy megtagadásáról. Az előkészítő ülésen a vádlott, a védő és az ügyészség részvétele kötelező, a bíróság azonban a sértettet is értesíti, és figyelmezteti, hogy előterjesztheti polgári jogi igényét. Ennek alapján a sértett is aktív részese lehet az eljárásnak.

A *második típusú* egyezség a – szintén jelentős változást hozó – előkészítő üléshez kapcsolódik. Erre *értelemszerűen* a vádemelést követően, még a tárgyalás kitézését megelőzően kerülhet sor, ha az a nyomozás során nem valósult meg. Ez a típus *Gácsi*

³³ Indokolás: általános indokolás 2. o.

³⁴ Az egyezség két típusba sorolását Gácsi Anett Erzsébet használja i. m. 280–283. o.; továbbá FANTOLY Zsanett: i. m. 193. o.

³⁵ Indokolás: 407. §-hoz

³⁶ BÉKÉS Ádám: „LXV. fejezet” In: Polt Péter (szerk.): *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. 801. o.

³⁷ HERKE Csongor: *Büntető eljárásjog*. Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi kar, Pécs, 2018. 77. o.

³⁸ Kiss (2019): i. m. 95. o.

Anett Erzsébet értelmezésében „szubszidiárus jellegű, az első típusú kiegészítését hivattott szolgáltni, a szűkebb értelemben vett együttműködést jelenti”.³⁹ Ekkor a nyomozás és a vádemelés az általános szabályok szerint zajlik, majd ha a terhelt az előkészítő ülésen beismeri a bűnösségét és lemond a tárgyaláshoz való jogáról, a bíróság már az előkészítő ülésen érdemi döntést hozhat. Ekkor azonban nem egyezségről van szó, hanem a vádlott beismerését követően, ha a vádlott az ügyészség joghátránnyal kapcsolatos indítványát elfogadja, az ügy már az előkészítő ülésen befejezhető.⁴⁰ További lényeges különbség, hogy a Btk. 83. § (1) bekezdésében foglalt enyhébb szankciók kizárólag az első típusú egyezség esetén, a külön eljárás esetén alkalmazhatók.⁴¹ Így a vádlott hátrányosabb helyzetbe kerülhet, mintha a nyomozás során *kötött volna egyezséget*.⁴²

A sértett a terhelti együttműködés rendszerében csak az egyes típusú egyezség során, az egyezség lehetséges tartalmi elemei között jutott szerephez, így elmondható, hogy egyéb érdekek játsszák a főszerepet. A sértett mellőzését Gácsi Anett Erzsébet abban látja, hogy a sértett és a terhelt közötti megállapodásra a közvetítői eljárás nyújt keretet, amely elkülönül a terhelti együttműködéstől. Támogatandó a szerző azon álláspontja, miszerint a sértett jogainak érvényesítését ebben a rendszerben is lehetne erősíteni.⁴³

4.4. Feltételes ügyészi felfüggesztés

A feltételes ügyészi felfüggesztés az 1998. évi Be.-ben vádemelés elhalasztása *néven ismert, bírói útról elterelést lehetővé tevő jogintézmény jogutódja, csekély módosítással. A korábban taglalt eljárásokkal megegyezően ez az eljárás is a nyomozás keretein belül kap helyet, az alkalmazásának vizsgálati szakaszba történő előrehozatala szintén kifejezetten az eljárás gyorsítását célozza meg. A feltételes ügyészi felfüggesztés célja a gyanúsított jogkövető vagy a megsértett jogi érdeket helyreállító magatartásra ösztönzése.*⁴⁴ Ellentétes nézetek vannak arra vonatkozóan, hogy ez az eljárás a vádemelés alternatívája-e. A kodifikátor szerint a közvetítői eljáráshoz hasonlóan nem a vádemelés alternatívája, mivel az alkalmazására a nyomozási szakban kerülhet sor, így csupán egy a nyomozás felfüggesztésének jogcímei közül.⁴⁵ *Róth Erika* ellenben az eljárás megszüntetésével szemben a vádemelés alternatívájaként értékeli.⁴⁶

A korábbi szabályozáshoz képest további újítás, hogy bővült az eljárás alkalmazási köre. Az általános esetkör mellett, amelyre az ügyész diszkrecionális döntése alapján legfeljebb öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő cselekmény esetén kerülhet sor, jelentősen bővült a büntethetőséget megszüntető egyéb okkal összefüggő, *kötelezően alkalmazandó különös esetkör*.

³⁹ GÁCSI: i. m. 282. .

⁴⁰ BELOVICS (2018): i. m. 18. o.; KISS (2019): i. m. 103. o.

⁴¹ ANTALI Dániel Gábor: „Az ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog és az új büntetőeljárási törvény külön eljárásai” *Eljárásjogi Szemle*, 2018/3. 28. o.

⁴² SZIGETI Imola: „A tárgyalás előkészítésének szerepe a Be.-ben, az előkészítő ülés” *Büntetőjogi Szemle*, 2018/2. 99. o.

⁴³ GÁCSI: i. m. 285. o.

⁴⁴ BUSCH Balázs: „LXVII. fejezet” In: Polt Péter (szerk.): *Kommentár a büntetőeljárási törvényhez*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. 818. o.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ FARKAS – RÓTH: i. m. 362. o.

A korábbi szabályozáshoz hasonlóan a mérlegelésen alapuló általános esetben az ügyészség a felfüggesztéssel egyidejűleg magtartási szabályokat, kötelezettségeket írhat elő. A sértett érdekeinek hatékonyabb érvényesítése ebben a körben kap szerepet. Egyrészt az ügyészségnek tisztázni kell, hogy a gyanúsított képes-e teljesíteni a magtartási szabályt vagy kötelezettséget, jóvátétel esetén a sértett hozzájárul-e a jóvátételhez. Nem újdonság, hogy előírható a bűncselekménnyel okozott kár, vagyoni hátrány, az elkövetési érték megtérítése, illetve a sértettnek adandó jóvátétel más módon történő teljesítése. Ezek ügyészi mérlegelésen alapuló döntések.

Újdonság viszont a sértett érdekét előtérbe helyező azon rendelkezés, amely kötelezővé teszi az ügyészség számára a kár megtérítését vagy az eredeti állapot helyreállítását, ha a bűncselekmény összecszerűen megállapítható kárt, vagyoni hátrányt okozott és az eljárás során nem térült meg. Ehhez szükséges azonban tisztázni, hogy a gyanúsított képes-e erre, és hogy a sértett ehhez hozzájárul-e. A feltételes ügyészi felfüggesztés körében ez az új rendelkezés helyezi előtérbe a sértett jóvátételi igényét, teszi könnyebbé jogainak érvényesítését.

4.5. Külön eljárások

A külön eljárások közül az eljárások gyorsítása körében a bíróság elé állítást, az egyezség esetén folytatott eljárást és a büntetővégzést kell megemlíteni.

A *bíróság elé állítás* hagyományosnak tekinthető eljárást egyszerűsítő, gyorsító eszköz. Megmaradt a jogintézmény kettőssége, azaz eltérő szabályokat tartalmaz tettenérés és beismerés esetére, az előbbit tekintve alapesetnek.⁴⁷ *Változást hozott a Be. az alkalmazandó bűncselekmények körében, azaz a nyolcévi fenyegetettséget felemelte tízévi szabadságvesztésnél* nem súlyosabban büntetendő bűncselekményekre. További módosítás a határidők rövidítése, így tettenérés esetén a bűncselekmény elkövetésétől számított tizenöt napon belül van lehetőség bíróság elé állításra, eltérően azonban a korábbi Be-től, az ügyészségnek nem kötelessége tettenérés esteén az eljárás alkalmazása, mérlegelés alapján dönt megfelelő eljárási formáról. A sértett érdekei az általános gyorsítási szempontokon túl nem kapnak szerepet, így az eljárás részletesebb elemzése ebből a szempontból nem indokolt.

Az *eljárás egyezség esetén* külön eljárás a nyomozás során tett egyezséghez kapcsolódik, ahogy az az előző alfejezet tartalmazza.

A *büntetővégzés* szintén hagyományosnak tekintett eljárást gyorsító, egyszerűsítő eljárás. Az 2017. évi kódex differenciált szabályozást vezetett be a beismerés alapján. Míg a háromévi szabadságvesztéssel nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények esetén az új szabályozás alapján nem feltétel a terhelt beismerése, addig legfeljebb ötévi szabadságvesztéssel fenyegetettség esetén beismeréshez kötött az alkalmazása.

További új szabály, hogy más ügyben fogva lévő vádlott esetén is alkalmazható, valamint a tényállás egyszerűsége korábbi feltétel helyett az ügy ténybeli és jogi megítélésének kell egyszerűnek lennie. Ezek a módosítások azonban nem érintik sértettet.

⁴⁷ MEGYERI Gábor: „XCVIII. fejezet” In: Polt Péter (szerk.): *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. 1470. o.

A sértettre vonatkoztatva meg kell említeni, hogy a polgári jogi igény elbírálásánál a bíróság jogköre korlátozott, mivel a polgári jogi igényt érdemben nem utasíthatja el. A sértettel szemben méltánytalan lenne, ha kárigényét a meghallgatása vagy az általa indítványozott bizonyítás nélkül utasítaná el a bíróság.⁴⁸ Ezt a szabályt azonban az 1998. évi Be. is tartalmazta, így újdonságról nincs szó. Hasonlóan a bíróság elé állításhoz a sértett érdekei az általános gyorsítási szempontokon túl nem kapnak szerepet, így az eljárás részletesebb elemzése ebből a szempontból nem indokolt.

5. ZÁRÓ GONDOLATOK

A kodifikáció egyik kiemelt célja az eljárások gyorsabbá, hatékonyabbá tétele volt, továbbá kiemelt szerepet kapott a sértettek szempontjainak hatékonyabb érvényesítése is. Az új Be. mindkét területen előrelépést hozott: elsősorban a gyorsító megoldások rendszerét írta felül, de a sértett jogai is bővültek, érdekeinek fokozott védelmét számos rendelkezés hivatott szolgálni.

Az új törvény új feladatok elé állította a jogalkalmazót, a kezdeti tapasztalatok kedvezőek.^{49,50} A Be. sokoldalú, rugalmas eszközrendszert adott a jogalkalmazó kezébe,⁵¹ amelyet meg kell tanulni kezelni. Az újonnan bevezetett változások a jogalkalmazótól szemléletváltást is igényelnek, amely elsősorban az egyezség területén jelenik meg.⁵² Az eddigi tapasztalatok pozitívan értékelhetők: kijelenthető, hogy a szemléletváltás kialakulóban van.⁵³ További jellemzőként megfigyelhető a helyreállító igazságszolgáltatás hangsúlyosabbá válása,⁵⁴ amely mind az eljárások hatékonyabbá tételét, mind a sértettek érdekeinek figyelembevételét szolgálja.

Az eljárások hatékonyságát, gyorsítását szolgáló intézmények egyes részletszabályai tartalmaznak a sértettre vonatkozó rendelkezéseket. Érdekeik érvényesítése elsősorban a közvetítői eljárás újragondolása következtében került előtérbe, ám az ügyészi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése, a feltételes ügyészi felfüggesztés és a bűnösség beismerésére vonatkozó egyezség szabályai során is szerephez jut. Az elkövetkező évek gyakorlati tapasztalatai fogják azokat a kérdéseket felvetni és azokat a problémákat azonosítani, amelyek megválaszolása, illetve megoldása előttünk álló feladat.

⁴⁸ Indokolás: 741. §-hoz.

⁴⁹ Tóth Mihály: „Impressziók büntetőeljárás törvényünk első születésnapjához közeledve” *Ügyvédek Lapja*, 2019/2. 12. o.; BELOVICS (2018): i. m. 13. o.

⁵⁰ Az előkészítő ülésel kapcsolatban számolt be pozitív tapasztalatokról Czédli Gergő. Lásd: CZÉDLI Gergő: „A bírósági eljárást gyorsító és fékező rendelkezések az új büntetőeljárás törvényben” *Büntetőjogi Szemle*, 2019/2. 34. o.

⁵¹ CZÉDLI: i. m. 34. o.

⁵² SZABÓ Zsolt: „Gyorsaság, hatékonyság, pergazdaságosság, konszenzus kontra garanciák” *Eljárásjogi Szemle*, 2018/3. 32. o.

⁵³ Tóth Mihály ezt az igényt elsősorban az ügyészek felé címezi, hiszen az ő kezükbe tette a jogalkotó a döntési lehetőséget. Lásd: Tóth Mihály: „Néhány megjegyzés az új büntetőeljárás törvényhez” *Belügyi Szemle*, 2018/3. 71. o.; szintén az ügyészség, valamint a nyomozó hatóságok szerepét hangsúlyozza Czédli Gergő. Lásd CZÉDLI: i. m. 34. o.

⁵⁴ BÁRD: i. m. 17. o.; TÓTH (2019) i. m. 12. o.